

כאן פקפוק בקנין [אעפ"י שעשה מעשה קנין כנעל גדר ופרץ] ופטור. (אמת ליעקב — ב"מ יד).

'שנים שהטילו מעות לכיס, זה מנה וזה מאתים — השכר לאמצע' — הואיל ודרך המשתתפים להתנות במפורש שהשכר יהיה לפי יחס ההשקעה של כל אחד, ואלו לא התנו כן, מוכח שהסכים שיטול בעל המנה מחצה, אם משום שהוא חריף במסחר או מכל סיבה אחרת. (עפ"י רא"ש).

בספר אילת השחר נקט שהתוס' (ד"ה הותירו) אינם סוברים כסברת הרא"ש. כי להרא"ש אין צריך לסברה שכתבו שבשכיל ריוח מועט של שיפור המעות לא יקפידו לחלוק בשווה אלא כל אחד ואחד יקח כחשבון מעותיו. ולכאורה י"ל שאף להרא"ש לולא סברא זו הוה אמינא שהואיל ובשאר מיני שבח חולקים בשווה, א"כ אף במעות שנסתפרו יהא השכר לאמצע, מאחר ולא פירשו לחלק בין שבח זה לשבח אחר, ועל כך כתבו התוס' שסתמן כפירושו, כאילו אמרו במפורש שסוג ריוח מועט כזה מתחלק לפי יחס המטבעות.

וגם הטעם שכתב רש"י, שכל אחד צריך את חלק חברו, לכך השכר לאמצע, נראה שאינו טעם העומד לעצמו אלא בצירוף סברת הרא"ש שיש אומדנא דמוכח מכך שלא פירשו, אלא שצריך לטעם זה לחלק בין חרישה לטביחה, שבטביחה חולקים כפי היחס לרבה, כי אעפ"י שלא פירשו, מסתמא ודאי דעתם כן, מאחר ואין אחד צריך את חלק חברו).

דף צד

זבבעל חוב מאוחר שקדם וגבה קמיפלגי, תנא קמא סבר מה שגבה לא גבה וכן ננס סבר מה שגבה גבה' — יש לבאר מחלוקתם בכמה אופנים; הרמב"ן והר"ן מפרשים שמחלוקת זו תלויה בשאלה האם שעבודא דאורייתא או שעבודא לאו דאורייתא; אם שעבוד נכסים חל מהתורה, הרי זה כעין קנין שיש לבעל חוב בקרקע, ואין מועיל נטילת בעל חוב אחר. ואם נוקטים שעבודא לאו דאורייתא, לא חל שעבוד על הנכסים אלא חיוב מוטל על האיש לפרוע את חובו, [ומה שבית דין יורדין לנכסי הלווה וגובים, היינו משום דין כפיה על המצוות, ועד שאתה כופהו בגופו כפהו בממונו], הלכך בדיעבד אם גבה בעל חוב מאוחר, מה שגבה גבה, שאין כאן נטילת ממון שאינו שלו.

ואולם דעת הנמוקי-יוסף (בבבא בתרא, סוף פרק שמיני — דלא כהרמב"ן המובא ברא"ש לעיל פ"ט יא), שאפילו שני בעלי חובות ששטריהם יצאו ביום אחד ודינם לחלוק בשווה את הנכסים, אם תפס האחד יותר מחלקו, מוציאים מידו. והרי באופן זה שעבוד שניהם חל בשווה על כל הנכסים, ואין כאן נטילה מדבר הקנוי לאחר ואעפ"י כ' אין גבייתו מועילה. ומוכח שלפי דעה זו גם אם אין שעבודא דאורייתא, אין מועיל מה שגבה המאוחר להפסיד זכותו של חברו לפרוע. ואם כן יש לפרש דלכולי עלמא שעבודא לאו דאורייתא אלא שנחלקו האם מועילה בדיעבד גביית המאוחר להפסיד זכותו של חברו, או אף בדיעבד אי אפשר לו להפקיע זכות גביה של חברו.

ויש מפרשים לאידך גיסא; גם אם שעבודא דאורייתא, יתכן ומועילה גביית המאוחר מדרבנן, שלא תינעל דלת בפני לוויין, וכן לכתובת אשה — משום חינא. [ואין לומר להפך, אם תאמר מה שגבה גבה, נמצאת נועל דלת בפני בעל חוב הראשון — לא היא, הואיל ובידו לקדום ולגבות, לא ימנע משום כך מלהלוות. תוס' ז. ד"ה שמע].

ואפשר אף ללא טעם 'נעילת דלת', הואיל וקיימא לן בעל חוב מכאן ולהבא הוא גובה ולא למפרע (וכרא — פסחים ל), וביד הלווה להקדיש ולמכור את הקרקע, כמו כן בידו לשעבדה לבעל חוב שני, שאין השעבוד הראשון מחליט הקרקע בידו, שהרי יכול הלווה לפרעו במעות, אלא שיש זכות קדימה בעלמא לראשון, אבל בדיעבד אפשר שמועילה גביית השני. ובפרט לדברי הרמב"ם (מלוה א, ד), שבהגיע זמן הפרעון של השני והראשון עדיין לא גבה את חובו, מגבים לשני לכתחילה, [רק כאשר יבוא הראשון לגבות חובו — יוציאו מהשני ויתנו לראשון, להלכה דקיימא לן 'מה שגבה לא גבה'], וכיון שבית דין

הזדקקו לשני והגבוהו, והקרקע משועבדת לשניהם כאמור, לכך סובר בן ננס מה שגבה גבה. (עפ"י שבת הלוי ח"ד קצט).

(לכאורה נראה שאף התוס' סוברים כהרמב"ם, שלכתחילה מגבים למאוחר אם זמנו הגיע קודם או שהתאחר הראשון מלגבות, שאם נאמר שאסור לכתחילה להגבותו, אין מסתבר כלל לומר שמשום 'נעילת דלת' אישרו חכמים את העושה שלא כדין. אלא שיש לומר שבזה גופא נחלקו, שלמ"ד מה שגבה גבה וחששו לנעילת דלת, מותר לו לגבות אף לכתחילה מפני הטעם הזה גופא, שלא לנעול דלת בפני לוויין. ולמ"ד לא גבה לא חששו לנעילת דלת ואסור — ואולם הרמב"ם אינו סובר לפרש כן, שא"כ היה להם לחלוק האם מגבים לכתחילה לבעל חוב מאוחר, ומשמע ליה שלא נחלקו אלא בדיעבד).

(ע"ב) 'אתא רמי בר חמא לקמיה דרב ששת — אוקמיה בנכסא. אתא מר עוקבא לקמיה דרב נחמן

— אוקמיה בנכסא' — צריך לומר שכשבא רמי בר חמא לרב ששת, בא עמו בעל דינו, מר עוקבא, שאם לא כן כיצד פסק רב ששת הדין ללא שני בעלי הדינים. ואם כן, כשבא אחר כך רמי בר חמא לרב נחמן, לא היה חייב לעשות זאת, להתדיין שוב, שהרי כבר זכה בדין.

ולפי זה רב נחמן שהחזיר הדין הראשון, היינו משום שחשב לפסק של רב ששת כטעות בדבר משנה במה שזיכה לרמי בר חמא. (עפ"י אילת השחר. והקשה לפי דברי השיטה-מקובצת (לעיל פד ובב"ק יב) שהטועה בדבר משנה אין לו לפסוק בניגוד לדין הקודם אלא צריך לומר לדיין שטעה שיחזור בו הוא מפסקו, לפי זה היה צריך רב נחמן לרב ששת לחזור בו, ומדוע פסק הוא בעצמו שלא כרב ששת.

ולכאורה אפשר היה לפרש שהיתה הסכמה בין שני האחים, להתייעץ עם החכמים, ולקבל חוות דעתם מתוך רצון הדדי, ואינו ענין לפסק-דין מחייב בין שני צדדים. וכפי הפשטות נראה שאחד הלך לרב ששת ואחד לרב נחמן, ואין חשש בדבר, כאמור. ולפי זה אינו ענין לטעה בדבר משנה, ומיושבת ההערה הנ"ל).

דף צה

'לקח מן האיש וחזר ולקח מן האשה — מקחו בטל, אלמא יכולה היא שתאמר נחת רוח עשיתי לבעלי' — הרשב"ם (בב"ב מט) כתב שאין זה דומה ל'תליוהו וזבין' שמכירתו מכירה, לפי שאין כאן אונס ממש, שמחמתו גמרה ומקנה.

והקשה הרמב"ן, אם אכן אינו אונס, מה טעם לא חלה המכירה? ולכן כתב (וכן הביא מהרי"ף ומר"ח בשם גאון, וכ"כ הריטב"א), שמדובר כאן כשלא נתן דמים, אך אם נתן דמים — המכירה מכירה.

ובאור שיטת הרשב"ם — שאמנם אין כאן אונס, אבל אנן סהדי שלא עשתה כן אלא לאהבת השלום עם בעלה ולכן לאחר שנתגרשה או נתאלמנה — בטל המקח, משום שכל עיקר המכירה לא היתה אלא כל זמן שהיא תחתיו, שרק על אותו זמן נתרצתה למכור. (אבני מילואים ז, כו. וע"ע בסגנון שונה בחדושי הגרנ"ט — קפב).

ז'עד כאן לא קאמר רבי מאיר התם אלא בשני לקוחות דאמרי לה אי איתא דנחת רוח עבדת, לקמא איבעי לך למיעבד...' — אף על פי שיש לה מקום לטעון, השני דעתי קרובה אליו, לכך חתמתי לו כדי לקיים לו המקח לפי שעה, אבל את הראשון שנאתי ובטלתי לו המקח ולא חשתי על נחת רוח של בעלי — אין זו טענה, שהרי בעצם דברים שבלב אינם דברים לבטל חתימתה, אלא דקים להו לרבנן שרגילים נשים לעשות נחת רוח לבעליהן, ולכך אם טענה כן מקבלים דבריה, אבל כל שיש לנו גילוי-מלתא שאינה רגילה בעשיית נחת רוח לבעלה, שוב אין מניחים לה לטעון טענה זו, אף על פי שאין לנו הוכחה גמורה. (עפ"י תרומת הדשן — שנא, ע"ש).